

ՊՐՈՖԵՍՈՐ Ի. Ն. ԳՈՒԼԵՆԻՇՉԵՒԻ-ԿՈՒՏՈՒՋՈՎԸ ԵՒ ԻՐ

«ТВОРЧЕСТВО ДАНТЕ И МИРОВАЯ КУЛЬТУРА»

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

(«Наука», Москва, MCMLXXI)

Հանդուցեալ պրոֆեսոր Ի. Ն. Գոլենիշչեւ-Կուտուզովը (մեռած 1969ին) մինչեւ 1965 թ. սովետական ընթերցողին եւ գիտական հասարակայնութեանը յայտնի էր ռոմանական եւ սլաւոնական վաղ շրջանի գրականութիւններին եւ նրանց փոխադարձ առնչութիւններին նուիրուած իր բարձրարժէք աշխատութիւններով: Այդ աշխատութիւնների պսակը կազմեց 1963ին հրատարակած իր «Итальянское Возрождение и славянские литературы XV-XVI веков» հոյակապ երկասիրութիւնը: Դանտէն կարծես չէր երեւում ականաւոր գիտնականի տեսադաշտի վրայ, թէեւ Դանտէի մասին յաճախակի յիշատակութիւնները յիշեալ երկասիրութեան մէջ եւ այլուր ենթադրել էին տալիս հեղինակի քաջահմտութիւնը մեծ Փլորենտացու ստեղծագործութեանը:

Եւ ահա, եկաւ 1965 թուականը, երբ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը հանդիսաւորապէս նշեց Դանտէի ծննդեան 700ամեայ յորելեանը: Այդ թուականից մեծ Փլորենտացու «վիթխարի կերպարանքը» ամբողջ հասակով բարձրացաւ Գոլենիշչեւ-Կուտուզովի մտքի հորիզոնում, եւ հորիզոնում էլ մնաց այնքան ժամանակ, մինչեւ որ դարեւորագործել ականաւոր գիտնականի տեսանող եւ պրպտող միտքը:

Գոլենիշչեւ-Կուտուզովը իբրեւ հեղինակաւոր ներկայացուցիչ հայրենական դանտագիտութեան, 1965ին ընտրուեց Դանտէի իտալական ազգային յորելեան կոմիտէի անդամ, իսկ աւելի վաղ, 1963ին, իբրեւ հմուտ իտալիանիստ ընտրուել էր իտալական լեզուի ու գրականութեան միջազգային ընկերակցութեան անդամ (վենե-

1973

Ի. Ն. ԳՈՒԼԵՆԻՇՉԵՒԻ-ԿՈՒՏՈՒՋՈՎԸ ԵՒ ԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

263

տիկ): Աւելորդ է ասել, որ Գոլենիշչեւ-Կուտուզովը գործօն մասնակցութիւն ունէր ՍՍՀՄ ԳԱ Դանտէական յանձնաժողովի կազմում:

Ականաւոր գիտնականը Դանտէի նոյն յորելեանի առիթով արդէն ձեռնամուխ էր եղել պատրաստելու Դանտէի բոլոր երկերի ռուսերէն ակադեմիական հրատարակութիւնը երկու հատորով, որոնք լոյս տեսան 1967-1968 թթ., իր խմբագրութեամբ, սեփական հմտալից մեկնաբանութիւններով եւ ընդարձակ վերջաբան յօդուածներով («Голубицкий и его малые произведения», «Поэтическая комедия», «Жизнь Данте и его малые произведения», «Поэтика Данте»): Դանտէի ամբողջ երկերի այս երկհատորեակը առաջին անգամ էր լոյս տեսնում ռուսերէն լեզուով:

Գոլենիշչեւ-Կուտուզովի գրչին են պատկանում նաեւ Դանտէի «Նոր կեանք»ի եւ մի շարք Տաղերի վարպետութիւն կատարուած թարգմանութիւնները յիշեալ երկհատորեակի երկրորդ հատորում: Նոյն տարիներին Գոլենիշչեւ-Կուտուզովը գրական մամուլում եւ գիտական ժողովածուներում հրատարակեց շատ արժէքաւոր եւ ծաւալուն յօդուածներ՝ «Эпоха Данте в представлении современной науки» («Вопросы литературы», 1965, № 5), «Данте и Предвозрождение» («Литература эпохи Возрождения и проблемы всемирной литературы» М., «Наука», 1967), «Данте и сладостный новый стиль» («Данте и всемирная литература», М., «Наука», 1967). Եւ վերջապէս հեղինակը «Նշանաւոր մարդկանց կեանքը» մատենաշարով 1967ին հրատարակեց «Данте» ընտիր մենագրութիւնը: Այս բոլոր աշխատանքները կատարուած էին ժամանակակից համաշխարհային դանտագիտութեան նշանաւոր մակարդակով եւ Դանտէի ստեղծագործութեան ու Դանտէի դարաշրջանի խորիմաց ներթափանցութեամբ:

Այդ նոյն տարիներին պրոֆեսոր Գոլենիշչեւ-Կուտուզովը ձեռնարկել էր պատրաստելու իր գլխաւոր աշխատանքը՝ «Творчество Данте и мировая культура» խորագրով, որը կոչուած էր դառնալու Դանտէի դանտագիտական աշխատանքների պսակը: Աշխատանքը լոյս տեսաւ յետմահու, 1971 թ., Դանտէի մահուան 650ամեակի առիթով, սաւ յետմահու, համաշխարհային գրականութեան ինստիտուտի հրատարակութեամբ, ակադեմիկոս Վ. Մ. Ժիրմունսկու խմբագրութեամբ եւ վերջաբան յօդուածով: Աշխատութեան ձեռագիրը հրատարակութեան համար պատրաստել է հեղինակի այրին, գրականագետ բանասէր Ի. Գոլենիշչեւ-Կուտուզովան:

Ընդամէնը մի քանի տարիների ընթացքում (1965-1969) կատարուած այս բոլոր աշխատանքներն արդէն վկայում էին հեղինակի դանտագիտական լայն պատրաստութեան եւ բացառիկ հմտութեան մասին:

Աւելցնենք, որ այդ նոյն տարիներին Գոլենիշչեւ-Կուտուզովը Գորկու անուան համաշխարհային գրականութեան ինստիտուտի կողմ-

Այսուհանդերձ, ներկայ աշխատությունը, որ կոչուած էր աւելի լայն շրջազօով ներկայացնելու այն դարաշրջանը, որի ծնունդն էր Դանտէն իր ստեղծագործութեամբ, ունի թերացումներ:

Հեղինակը առանձին դիտարկումով ներկայացրել է ԺԱ-ԺԲ դարերի չորս նշանաւոր դէմքեր՝ Բեռնարդն ու Արելարը, Փրանկիսկն ու Յովակիմ Ֆլորացին: Բեռնարդն ու Յովակիմը դերադանցապէս միատիկ էին, իսկ Փրանկիսկը՝ ասկետ էր, եւ նրանց դադափարական ազդեցութիւնը դեռ զգալի էր Դանտէի դարաշրջանում: Հետեւաբար, իրենց դարաշրջանի այդ տիպական դէմքերին առանձին դիտարկումներ յատկացնելը անհրաժեշտ էր Դանտէի դադափարական որոշ կողմերը հասկանալու համար: (Ասում ենք «որոշ կողմեր», քանի որ Դանտէն ըստ էութեան «ոչ միատիկ էր, ոչ էլ ասկետ», ճշտօրէն նկատել է իտալացի ժամանակակից հետազոտող Սիրո Կիմենցը «Divina commedia»-ի իր հրատարակութեան ներածութեան մէջ): Բայց չդիտենք ինչու, Գոլենիչչեւ-Վուտովովը նոյնքան տեղ է յատկացրել Արելարին, որի մասին «Դանտէն ոչ մի տեղ ոչ մի բառ չի ասել», ինչպէս վկայում է նոյն ինքն հեղինակը (էջ 135):

Արելարն ու Բեռնարդը անշուշտ ժամանակակիցներ էին եւ դադափարական հակառակորդներ: Բայց Արելարն ու Բեռնարդը նոյն դադափարական ազդեցութիւնը չունէին իրենց դարաշրջանի վրայ: Այդ դարաշրջանում տիրապետողը Բեռնարդի դադափարներն էին:

Իսկ Արելարի սկեպտիկ ոգին, որ փոխանցուել էր նաեւ իր աշակերտ Ժիրբեր դը Լա Պորրէին, ընդհանրապէս հող չունէր իր դարաշրջանում: «Արելարը չհանդիսացաւ հիմնադիրը արիստոտելեան նէոսոցիոնալիզմին», վկայում է Ինդրօ Մոնտանելլի իր աշխատութեան մէջ (Dante e il suo secolo, Milano, 1970, p. 139): Արիստոտելեան նէոսոցիոնալիզմը, որով յետագայում ներթափանցուեցին փիլիսոփաներն ու աստուածաբանները, ծագեց Դանտէի դարաշրջանում, Արելարի մահից մէկ դար յետոյ (ԺԳ դարի երկրորդ կէսին):

Հեղինակը սխալմամբ Դանտէի հետ է կապել «Արելարի կրտսեր ժամանակակից» Ժիրբեր դը Լա Պորրէին: Հեղինակը իր աշխատութեան 100 էջի ստորակայ ծանօթութեան մէջ գրել է. «Դանտէն յիշել է մագիստր Ժիրբերին Արելի երկնքում («Դրախտ», ԺԲ, 137): Արելի երկնքում, «Դրախտ»-ի նշուած տեղում կամ որեւէ ուրիշ երկում Դանտէն յիշատակութիւն չունի մագիստր Ժիրբերի մասին: Իր նախորդ դանտէադիտական աշխատանքներում Գոլենիչչեւ-Վուտովովը չէր յիշատակել Ժիրբերի անունը:

Հեղինակը առանձին դիտարկումով ներկայացրել է ԺԱ-ԺԲ դարերի մտածողութեան վերոյիշեալ չորս ներկայացուցիչներին, բայց առանձին դիտարկում չի յատկացրել ԺԳ դարի մտածողութեան չորս ներկայացուցիչներին — Թոմաս Ակուինացի, Ալբերտ Բուլտեղտ, Բո-

նաւենտուր եւ Սիդեր Բրաբանդցի (թէեւ հեղինակը այս մտածողներին եւ նրանց հայեացքներին անդրադարձել է աշխատութեան համապատասխան բաժիններում) — որոնք եղել են Դանտէի դարաշրջանի դադափարական երեք վլխաւոր հոսանքների (Թոմիզմ, վլատոնիզմ եւ ալբերոյիզմ) ամենացայտուն արտայայտիչները, որոնց ազդեցութեան տակ ձեւաւորուեց մեծ Ֆլորենտացու իմացական աշխարհը, առանց սակայն, նա իր ստեղծագործական միտքը յարելու այդ հոսանքներից որեւէ մէկին, ինչպէս ճշտօրէն նկատել է հեղինակը Դանտէի դադափարական աշխարհը լուսաբանող իր չափազանց կարեւոր եւ արժէքաւոր յօդուածում «Данте и Предвозрождение» վերնագրով:

Գրախօսուող աշխատութեան երկրորդ բաժինը, որ կրում է «Դանտէի ստեղծագործութիւնը» խորագիրը, ընդգրկում է «Նոր կեանք», «Տաղեր», (Rime), «Աստուածային կատակերգութիւն» եւ «Դանտէի պոէտիկան» դիտարկումները:

Այս թեմաները անշուշտ նորութիւն չէին հեղինակի համար, քանի որ նախապէս հմտօրէն վերլուծուած էին հեղինակի նախորդ դանտէադիտական աշխատանքներում: Այսուհանդերձ, հեղինակը Դանտէի «Նոր կեանք» եւ «Տաղեր» վերլուծել է նորից նոր եւ աւելի տէի «Նոր կեանք» իսկ «Աստուածային կատակերգութիւն» եւ «Դանտէի պոէտիկան» դիտարկումները նոյնութեամբ առնուած են Դանտէի երկերի երկհատորեակից, որոնց համար հեղինակը գրել էր իբրեւ վերկերի երկհատորեակից, որոնց համար հեղինակը գրել էր Դանտէի երկերի տեղծագործութիւնները», որ հեղինակը գրել էր Դանտէի երկերի տեղծագործական կեանքի համար իբրեւ վերջաբան յօդուած, հեղինակի ներկհատորեակի համար իբրեւ վերջաբան յօդուած, հեղինակի ներկհատորեակի համար իբրեւ վերջաբան յօդուած է իբրեւ ներածական յօդուած: կայ աշխատութեան մէջ ընդգրկուած է իբրեւ հեղինակը յաճախ է ան-

Քանի որ ներկայ աշխատութեան, քաղաքական, գրական եւ լեզուադարձել Դանտէի փիլիսոփայական, քաղաքական, գրական եւ լեզուական հայեացքներին, ապա «Դանտէի կեանք» եւ միւս ներմուծուած յօդուածներն անհրաժեշտ լրացում էին աշխատութեան մէջ, ծուած յօդուածներն անհրաժեշտ լրացում էին աշխատութեան մէջ, ընդհանուր եւ էական գծերով ներկայացնելու համար Դանտէի ընդհանուր եւ էական գծերով յաջորդական փուլերը, որոնց մանրամասն տեղծագործական կեանքի յաջորդական փուլերը, որոնց մանրամասն տեղծագործական կեանքի յաջորդական կատարել էր 1967ին հրատա-

րակած իր «Данте» մենագրութեան մէջ: Երկու խօսք հեղինակի այս մենագրութեան մասին: Հեղինակը իր մենագրութիւնը յօրինել է ոչ մասնագիտական շրջանակների համար, այլ ընթերցող լայն շրջանների համար: Մենագրութեան մէջ, ի տարբերութիւն հեղինակի վերջին աշխատութեան եւ դանտէադիտական բերութիւն հեղինակի վերջին աշխատութեան եւ դանտէադիտական գրականութեան ազդեցութիւններից, բայց աշխատիւն դանտէադիտական գրականութեան ազդեցութեան նուաճումտութիւնը գրուած է ժամանակակից դանտէադիտութեան նուաճում-

